

3. OBYVATEĽSTVO

Metodické vysvetlivky

Údaje o pohybe obyvateľstva sa získavajú spracovaním štatistických hlásení o jednotlivých demografických udalostiach obyvateľstva (uzavreté manželstvá, rozvody, narodení a zomretí) tvoriacich obsah štatistických zisťovaní o obyvateľstve. Spracovávajú sa za všetkých obyvateľov, bez ohľadu na štátne občianstvo, ktorí majú na území Slovenskej republiky trvalý pobyt. Do demografickej štatistiky sa zahŕňa aj štatistika potratov, ktorá sa spracováva z údajov preberaných zo zisťovania v pôsobnosti Ministerstva zdravotníctva SR.

Štatistika **mechanického pohybu** obyvateľstva zahŕňa **vnútorné sťahovanie** (zmeny trvalého pobytu medzi obcami, okresmi a krajinami) a **zahraničné sťahovanie**, ktorým sa rozumie zmena krajiny trvalého pobytu, bez ohľadu na štátne občianstvo.

Údaje zistené **sčítaním obyvateľov, domov a bytov** (SODB) tvoria základ na bilancovanie počtu a štruktúr obyvateľstva podľa pohlavia, veku, rodinného stavu, národnosti, vzdelania, krajiny narodenia a štátneho občianstva v nasledujúcom desaťročnom období.

Demografické údaje za rok 2021 zohľadňujú výsledky SODB 2021.

Demografická štatistika je metodicky a obsahovo porovnateľná v medzinárodnom meradle. Pri spracovaní podľa triediacich hľadísk sa používajú číselníky národnosti, rodinného stavu, štatistický číselník krajín a Register priestorových jednotiek. Príčiny smrti sa u zomretých spracovávajú podľa Medzinárodnej štatistickej klasifikácie chorôb a príbuzných zdravotných problémov v znení 10. revízie (MKCH–10). Pri názvoch krajín sa uplatňuje číselník krajín podľa medzinárodnej normy ISO 3166.

V roku 2012 sa zmenilo spracovanie štatistiky narodených: kým do roku 2011 boli do počtu narodených započítavané i deti narodené v zahraničí matkám s trvalým pobytom v SR, od roku 2012 sú do štatistiky narodených započítavané len deti narodené na Slovensku a do počtu obyvateľov SR sa započítajú len tie deti narodené v zahraničí, ktoré boli prihlásené na trvalý pobyt v SR.

V roku 2020 bola do MKCH–10 zaradená nová kapitola XXII s kódmi pre úmrtia zapríčinené infekciou COVID–19. Štatistický úrad SR vykazuje len tie úmrtia na COVID–19, v ktorých je toto ochorenie hlavnou príčinou smrti.

Definície

Stredný stav obyvateľstva sa počíta ako aritmetický priemer počiatočného a koncového stavu obyvateľstva v referenčnom roku. Do roku 2010 sa spracovával bilančnou metódou k 1. 7. referenčného roka, zmena vyplýva z postupov zaužívaných v európskom priestore.

Maloleté dieťa je dieťa vo veku do 18 rokov.

Za **živonarodené dieťa** sa pokladá také, ktoré sa narodí aspoň s jedným zo znakov života, t. j. dýchanie, akcia srdca, pulzácia pupočníka alebo aktívny pohyb svalstva, aj keď nebol prerušený pupočník alebo nebola porodená placenta. Pôrodná hmotnosť pritom je:

a) 500 g a vyššia alebo

b) 499 g a nižšia, ak dieťa prežije 24 hodín po pôrode.

Potrat je predčasné samovoľné alebo navodené ukončenie tehotenstva vrátane mimomaternicového tehotenstva, pri ktorom plod neprejavuje znaky života a pôrodnú hmotnosť má nižšiu ako 1 000 gramov alebo prejavuje niektorý znak života a pôrodnú hmotnosť má nižšiu ako 500 gramov, ale neprežije 24 hodín, prípadne ak sa nedá určiť hmotnosť plodu a ide o tehotenstvo kratšie ako 28 týždňov.

Umelé prerušenie tehotenstva je navodené ukončenie tehotenstva vrátane mimomaternicového tehotenstva. Od roku 2019 sa zaviedla zmena metodiky vykazovania potratov. Potraty s diagnózami O021 Zadržaný potrat a O028 Iný abnormálny výtvor počatia boli priradené zo skupiny umelých potratov do samovoľných potratov.

Samovoľný potrat (spontánny potrat) je samovoľné ukončenie tehotenstva, t. j. potrat podmienený biologicky, bez zjavného vonkajšieho zásahu.

Prirodzený prírastok obyvateľstva je rozdiel medzi počtom živonarodených detí a zomretých osôb.

Saldo sťahovania je rozdiel medzi počtom prisťahovaných a vysťahovaných osôb.

Celkový prírastok je súčet prirodzeného prírastku a salda sťahovania.

Index starnutia vyjadruje počet osôb vo veku 65 a viac rokov pripadajúcich na 100 osôb vo veku 0 – 14 rokov.

Index ekonomického zaťaženia vyjadruje počet osôb vo veku 0 – 14 rokov a 65 a viac rokov pripadajúcich na 100 osôb vo veku 15 – 64 rokov.

Priemerný vek je vážený aritmetický priemer počtu rokov, ktoré prežili príslušníci danej populácie do daného okamihu. Ide o priemerný vek žijúcich obyvateľov.

Priemerný vek pri sobáši je priemerný vek, v ktorom osoby uzatvárajú manželstvo. Počíta sa z mier sobášnosti podľa veku, oddelene podľa pohlavia, pre osoby 15 – 49-ročné.

Priemerný vek pri prvom sobáši je priemerný vek, v ktorom slobodné osoby uzatvárajú manželstvo. Počíta sa z mier sobášnosti podľa veku, oddelene podľa pohlavia, pre osoby 15 – 49-ročné.

Priemerný vek (matky) pri pôrode je priemerný vek matiek, obyčajne v danom roku. Počíta sa z mier plodnosti podľa veku. Špeciálne sa sleduje priemerný vek matiek pri prvom pôrode.

Úhrnná plodnosť je priemerný počet živonarodených detí pripadajúcich na jednu ženu počas jej celého reprodukčného obdobia (15 – 49 rokov), pri zachovaní úrovne plodnosti sledovaného roka a za predpokladu nulovej úmrtnosti.

Hrubá miera reprodukcie je priemerný počet živonarodených dievčat, ktoré by sa narodili jednej žene počas jej celého reprodukčného obdobia (15 – 49 rokov), pri zachovaní úrovne plodnosti sledovaného roka a za predpokladu nulovej úmrtnosti.

Čistá miera reprodukcie je priemerný počet živonarodených dievčat, ktoré by sa narodili jednej žene počas jej celého reprodukčného obdobia (15 – 49 rokov), pri zachovaní úrovne plodnosti a úmrtnosti sledovaného roka.

Stredná dĺžka života v určitom veku je počet rokov, ktoré v priemere ešte prežije osoba v príslušnom veku za predpokladu, že sa úmrtnostné pomery nezmenia.

Stredná dĺžka života pri narodení je počet rokov, ktoré v priemere ešte prežije práve narodená osoba za predpokladu, že sa úmrtnostné pomery nezmenia.

Sčítanie obyvateľov, domov a bytov je osobitný druh štatistického zisťovania, ktoré sa vykonáva pravidelne raz za 10 rokov.

SODB 2021 bolo súčasťou celosvetového programu populačných, domových a bytových zisťovaní, uskutočňujúcich sa pod záštitou Európskej únie a Organizácie spojených národov. V EÚ sa realizovalo vo všetkých členských štátoch v referenčnom roku 2021. SODB 2021 bolo prvýkrát realizované ako integrované sčítanie – kombináciou údajov z už existujúcich administratívnych zdrojov s údajmi z terénneho zisťovania – teda dátami získanými priamo od obyvateľov. Obyvatelia sa sčítali sami, vyplnením elektronického sčítacieho formulára cez webovú aplikáciu, prostredníctvom počítača, mobilu, tabletu, či iného elektronického zariadenia. Povinnosť poskytnúť údaje na účely sčítania mali obyvatelia SR a cudzinci zdržiavajúci sa na území SR v rozhodujúcom okamihu sčítania, okrem cudzincov požívajúcich diplomatické výsady a imunitu.

Údaje o celkovom počte **obyvateľov podľa sčítania obyvateľov v rokoch 1869 až 2021** vyjadrujú súčet osôb, ktoré boli predmetom jednotlivých sčítaní obyvateľov. Do roku 1950 (vrátane) to bolo obyvateľstvo prítomné, od roku 1961 **obyvateľstvo trvalo bývajúce**. Trvalý pobyt je miesto stáleho bydliska obyvateľa (t. j. obec, kde sa občan SR, resp. cudzinec trvalo zdržiava). V SR sa pod trvalým pobytom obyvateľa rozumie miesto – obec, kde sa občan SR alebo cudzinec zdržiava na základe úradnej registrácie.

Hustota obyvateľstva je počet obyvateľov pripadajúci na jednotku plochy (km²) k rozhodujúcemu okamihu sčítania (1. 1. 2021).

Pohlavie je biologický znak každého obyvateľa v alternatíve muž/žena.

Obyvateľstvo v **predproduktívnom veku** tvoria obyvatelia 0–14-roční, v **produktívnom veku** obyvatelia 15–64-roční (do sčítania obyvateľov v roku 2001 15–59-roční muži a 15–54-ročné ženy), v **poproduktívnom veku** obyvatelia vo veku 65-roční a starší (do sčítania v roku 2001 muži 60-roční a starší a ženy 55-ročné a staršie vrátane nezisteného veku).

Rodinný stav je vyjadrením právneho vzťahu obyvateľa. Vypovedá o tom, či je obyvateľ slobodný, v manželskom zväzku, rozvedený alebo ovdovený. Obyvateľ si uvádzal rodinný stav podľa právneho stavu platného v SR.

Ekonomickou aktivitou sa rozumie ekonomické postavenie obyvateľa na trhu práce. Za ekonomicky aktívnych sa na účely sčítaní obyvateľov považujú pracujúci obyvatelia, pracujúci dôchodcovia, osoby na materskej a rodičovskej dovolenke a nezamestnaní. Ekonomicky neaktívni sú študenti strednej a vysokej školy, osoby v domácnosti, dôchodcovia, príjemcovia kapitálových príjmov a deti do 16 rokov.

Národnosťou sa rozumie príslušnosť k národu alebo etnickej skupine. Vyznačovala sa podľa vlastného rozhodnutia obyvateľa o príslušnosti k určitému národu, národnostnej menšine alebo etnickej skupine.

Náboženským vyznaním sa rozumie účasť na náboženskom živote niektorej cirkvi (náboženskej spoločnosti) alebo vzťah k nej. Obyvatelia bez náboženského vyznania si mohli vyznačiť, že sú „bez vyznania“.

Najvyššie dosiahnuté vzdelanie je najvyšší dokončený stupeň vzdelania. „Bez ukončeného vzdelania“ boli deti vo veku 0 až 14 rokov, ktoré ešte navštevovali základnú školu a „bez školského vzdelania“ vyznačili obyvatelia 15-roční a starší bez ukončeného základného vzdelania.

Materinský jazyk je jazyk, ktorým s obyvateľom prevažne hovorili rodičia v jeho detstve. Materinský jazyk nemusí byť zhodný s národnosťou.

Predmetom sčítania domov boli všetky budovy určené na bývanie (vrátane neobývaných budov) označené súpisným číslom a ďalšie obydlia, v ktorých niekto býval, okrem zastupiteľských úradov cudzích štátov. **Do domového fondu** podľa SODB 2021 zaraďujeme všetky rodinné a bytové domy bez ohľadu na ich obývanosť a všetky obydlia, ktoré boli k rozhodujúcemu okamihu sčítania obývané.

Typ domu vyjadroval druh jeho určenia. Špecifikoval prevažujúci účel, na ktorý sa dom využíval.

Rodinný dom je budova určená na bývanie; môže mať najviac tri samostatné byty, najviac dve nadzemné podlažia a podkrovia.

Bytový dom je budova určená na bývanie, ktorá má štyri a viac bytov prístupných zo spoločnej chodby alebo schodiska.

Bytom sa rozumie obytná miestnosť alebo súbor obytných miestností s príslušenstvom usporiadaný do funkčného celku s vlastným uzavretím určený na trvalé bývanie a pre účely sčítania aj tzv. iné obydlie, ktoré pôvodne nie je určené na bývanie, nespĺňa požiadavky na byt, ale v rozhodujúcom okamihu sčítania slúžilo na bývanie.

Domácnosti sú vytvorené na základe súčasného pobytu ich členov (skutočné bydlisko v rozhodujúcom okamihu sčítania).

Bytová domácnosť je tvorená všetkými osobami, ktoré spoločne obývajú jeden byt, tzn. každý obývaný byt predstavuje jednu bytovú domácnosť. Hlavným kritériom je spoločné bývanie.

Cenzová domácnosť je tvorená osobami, ktoré spoločne obývajú jeden byt a je vyčlenená na základe vzájomných rodinných vzťahov. Hlavnými kritériami sú spoločne obývaný byt a rodinné/príbuzenské vzťahy. V jednej bytovej domácnosti môže byť viac cenzových domácností.

Úplné rodinné domácnosti sú tvorené domácnosťami pozostávajúcich z manželského páru, z kohabitujúceho páru osôb opačného pohlavia, z kohabitujúceho páru osôb rovnakého pohlavia.

Neúplné rodinné domácnosti sú tvorené domácnosťami osamelých otcov a domácnosťami osamelých matiek.

Dieťa (syn/dcéra) je pokrvný, nevlastný alebo adoptovaný syn či dcéra (bez ohľadu na vek alebo rodinný stav), ktorý má

bydlisko v domácnosti aspoň jedného z rodičov a ktorý nemá partnera ani vlastné deti v tej istej domácnosti. Deti v pestúnskej starostlivosti sa nezahŕňajú.

Závislé dieťa je osoba, ktorá sa označila ako syn/dcéra inej osoby v rodinnej cenzovej domácnosti, a ktorej vek je do 15 rokov vrátane, alebo je vo veku od 16 do 25 rokov vrátane a zároveň je ekonomicky neaktívna.

Priemerná veľkosť cenzových domácností je aritmetický priemer počtu členov cenzových domácností pripadajúcich na jednu cenzovú domácnosť v danej územnej jednotke. Do výpočtu neboli zahrnutí členovia patriaci do kolektívnej a inštitucionálnej domácnosti a s nezisteným typom domácnosti.

Zdroj údajov

Všetky publikované údaje z demografickej štatistiky sú výsledkom zberu dát a spracovaní Štatistického úradu SR, okrem primárnych údajov o potratoch a žiadateľoch o udelenie azylu na Slovensku. Údaje o potratoch sú prevzaté z rezortného výkazníctva Ministerstva zdravotníctva SR, zabezpečované Národným centrom zdravotníckych informácií (NCZI) v Bratislave a následne spracované Štatistickým úradom SR. Údaje o žiadateľoch o udelenie azylu na Slovensku sú prevzaté z Migračného úradu Ministerstva vnútra SR.

Podrobnejšie informácie možno získať na internetovej stránke Štatistického úradu SR v časti Demografia a sociálne štatistiky – Obyvateľstvo a migrácia a vo verejnej databáze Štatistického úradu SR DATAcube.